

Město a jeho řeka

**Dlouhodobá výstavka před badatelnou
Zemského archivu – 2022/2023**

Landeshauptstadt
TROPFAU.

1873.

Deutschheit der Bevölkerung?		Öffentliche Gebäude.	
75	80	85	90
1. 1. 1873	1. 1. 1873	1. 1. 1873	1. 1. 1873
2. 1. 1873	2. 1. 1873	2. 1. 1873	2. 1. 1873
3. 1. 1873	3. 1. 1873	3. 1. 1873	3. 1. 1873
4. 1. 1873	4. 1. 1873	4. 1. 1873	4. 1. 1873
5. 1. 1873	5. 1. 1873	5. 1. 1873	5. 1. 1873
6. 1. 1873	6. 1. 1873	6. 1. 1873	6. 1. 1873
7. 1. 1873	7. 1. 1873	7. 1. 1873	7. 1. 1873
8. 1. 1873	8. 1. 1873	8. 1. 1873	8. 1. 1873
9. 1. 1873	9. 1. 1873	9. 1. 1873	9. 1. 1873
10. 1. 1873	10. 1. 1873	10. 1. 1873	10. 1. 1873
11. 1. 1873	11. 1. 1873	11. 1. 1873	11. 1. 1873
12. 1. 1873	12. 1. 1873	12. 1. 1873	12. 1. 1873
13. 1. 1873	13. 1. 1873	13. 1. 1873	13. 1. 1873
14. 1. 1873	14. 1. 1873	14. 1. 1873	14. 1. 1873
15. 1. 1873	15. 1. 1873	15. 1. 1873	15. 1. 1873
16. 1. 1873	16. 1. 1873	16. 1. 1873	16. 1. 1873
17. 1. 1873	17. 1. 1873	17. 1. 1873	17. 1. 1873
18. 1. 1873	18. 1. 1873	18. 1. 1873	18. 1. 1873
19. 1. 1873	19. 1. 1873	19. 1. 1873	19. 1. 1873
20. 1. 1873	20. 1. 1873	20. 1. 1873	20. 1. 1873
21. 1. 1873	21. 1. 1873	21. 1. 1873	21. 1. 1873
22. 1. 1873	22. 1. 1873	22. 1. 1873	22. 1. 1873
23. 1. 1873	23. 1. 1873	23. 1. 1873	23. 1. 1873
24. 1. 1873	24. 1. 1873	24. 1. 1873	24. 1. 1873
25. 1. 1873	25. 1. 1873	25. 1. 1873	25. 1. 1873
26. 1. 1873	26. 1. 1873	26. 1. 1873	26. 1. 1873
27. 1. 1873	27. 1. 1873	27. 1. 1873	27. 1. 1873
28. 1. 1873	28. 1. 1873	28. 1. 1873	28. 1. 1873
29. 1. 1873	29. 1. 1873	29. 1. 1873	29. 1. 1873
30. 1. 1873	30. 1. 1873	30. 1. 1873	30. 1. 1873
31. 1. 1873	31. 1. 1873	31. 1. 1873	31. 1. 1873
32. 1. 1873	32. 1. 1873	32. 1. 1873	32. 1. 1873
33. 1. 1873	33. 1. 1873	33. 1. 1873	33. 1. 1873
34. 1. 1873	34. 1. 1873	34. 1. 1873	34. 1. 1873
35. 1. 1873	35. 1. 1873	35. 1. 1873	35. 1. 1873
36. 1. 1873	36. 1. 1873	36. 1. 1873	36. 1. 1873
37. 1. 1873	37. 1. 1873	37. 1. 1873	37. 1. 1873
38. 1. 1873	38. 1. 1873	38. 1. 1873	38. 1. 1873
39. 1. 1873	39. 1. 1873	39. 1. 1873	39. 1. 1873
40. 1. 1873	40. 1. 1873	40. 1. 1873	40. 1. 1873
41. 1. 1873	41. 1. 1873	41. 1. 1873	41. 1. 1873
42. 1. 1873	42. 1. 1873	42. 1. 1873	42. 1. 1873
43. 1. 1873	43. 1. 1873	43. 1. 1873	43. 1. 1873
44. 1. 1873	44. 1. 1873	44. 1. 1873	44. 1. 1873
45. 1. 1873	45. 1. 1873	45. 1. 1873	45. 1. 1873
46. 1. 1873	46. 1. 1873	46. 1. 1873	46. 1. 1873
47. 1. 1873	47. 1. 1873	47. 1. 1873	47. 1. 1873
48. 1. 1873	48. 1. 1873	48. 1. 1873	48. 1. 1873
49. 1. 1873	49. 1. 1873	49. 1. 1873	49. 1. 1873
50. 1. 1873	50. 1. 1873	50. 1. 1873	50. 1. 1873
51. 1. 1873	51. 1. 1873	51. 1. 1873	51. 1. 1873
52. 1. 1873	52. 1. 1873	52. 1. 1873	52. 1. 1873
53. 1. 1873	53. 1. 1873	53. 1. 1873	53. 1. 1873
54. 1. 1873	54. 1. 1873	54. 1. 1873	54. 1. 1873
55. 1. 1873	55. 1. 1873	55. 1. 1873	55. 1. 1873
56. 1. 1873	56. 1. 1873	56. 1. 1873	56. 1. 1873
57. 1. 1873	57. 1. 1873	57. 1. 1873	57. 1. 1873
58. 1. 1873	58. 1. 1873	58. 1. 1873	58. 1. 1873
59. 1. 1873	59. 1. 1873	59. 1. 1873	59. 1. 1873
60. 1. 1873	60. 1. 1873	60. 1. 1873	60. 1. 1873
61. 1. 1873	61. 1. 1873	61. 1. 1873	61. 1. 1873
62. 1. 1873	62. 1. 1873	62. 1. 1873	62. 1. 1873
63. 1. 1873	63. 1. 1873	63. 1. 1873	63. 1. 1873
64. 1. 1873	64. 1. 1873	64. 1. 1873	64. 1. 1873
65. 1. 1873	65. 1. 1873	65. 1. 1873	65. 1. 1873
66. 1. 1873	66. 1. 1873	66. 1. 1873	66. 1. 1873
67. 1. 1873	67. 1. 1873	67. 1. 1873	67. 1. 1873
68. 1. 1873	68. 1. 1873	68. 1. 1873	68. 1. 1873
69. 1. 1873	69. 1. 1873	69. 1. 1873	69. 1. 1873
70. 1. 1873	70. 1. 1873	70. 1. 1873	70. 1. 1873
71. 1. 1873	71. 1. 1873	71. 1. 1873	71. 1. 1873
72. 1. 1873	72. 1. 1873	72. 1. 1873	72. 1. 1873
73. 1. 1873	73. 1. 1873	73. 1. 1873	73. 1. 1873
74. 1. 1873	74. 1. 1873	74. 1. 1873	74. 1. 1873
75. 1. 1873	75. 1. 1873	75. 1. 1873	75. 1. 1873

Stadtkammern Toppau im Jahr 1876.

Ed. Labitzky, imp.
Hof- und Staatsdruckerei

Erklärung:

Pro prezentaci zajímavých archiválií Zemského archivu v Opavě jsme tentokrát zvolili téma řeky. Jelikož je to téma široké, museli jsme je zúžit a tomu přizpůsobit také výběr exponátů pro výstavku. Voda je živel spojený od pradávna s lidským bytím a jako zdroj energie byla využívána různým způsobem. V Opavě se soustředily nejstarší cukrovary ve Slezsku, které vodní zdroj nezbytně potřebovaly pro svou činnost. K tomu účelu byl využíván též náhon, táhnoucí se městem od Jaktařského až k Ratibořskému předměstí. Jeho podobu dnes můžeme sledovat jen na několika místech. Jinde, například na Nákladní ulici a Zámeckém okruhu, kudy dříve náhon protékal nekrytý, je dnes jeho koryto zakryto. Další vybrané archiválie dokumentují průběh regulace koryta řeky, jehož hlavním smyslem bylo minimalizovat nebezpečí záplav.

Této tématice jsou věnovány i obrazové materiály zachycující povodně v Opavě. Nejstarší novinové zprávy z českého tisku jsou z roku 1880, nejstarší fotografie z roku 1903. Tématu řeky i zdokumentování záplav byly věnovány také souhrnné publikace.

*Autoři: Irena Moravcová – Zdeněk Kravar
Foto: Kateřina Žemličková, sbírka F. Šenk*

Fond: Stablní katastr slezský. IV. indikační skici 1835 – 1947, Indikační skica obce Opava (s předměstími), Sl. 331, inv. č. 237, kart. 57.

A detailed historical map of Opava, showing the river's course through the city and its surrounding areas. The map is drawn in a sepia tone with black ink. It features numerous small rectangular shapes representing buildings and clusters of dots representing trees. The river is depicted with a winding path, showing its meanders and bends. The text is overlaid on the map in a large, bold, black font with a white outline.

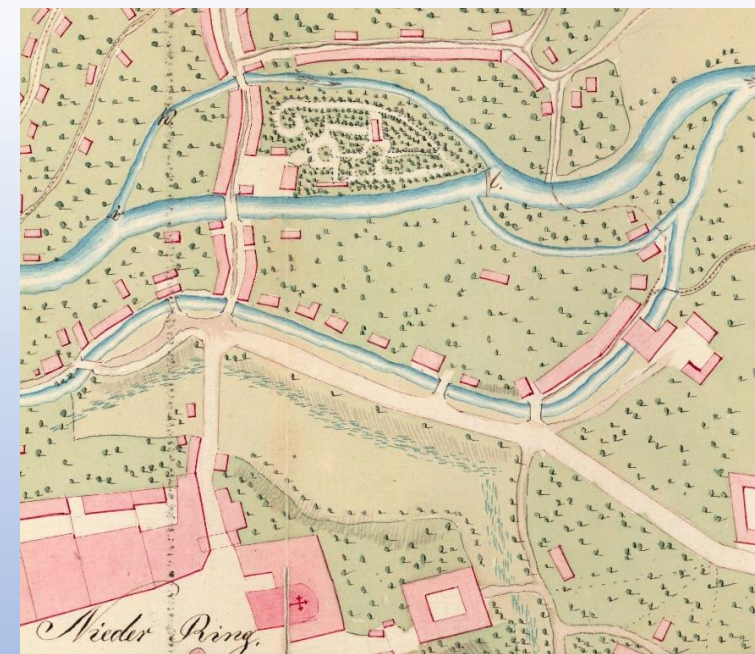
ŘEKA OPAVA A JEJÍ POSTUPNÁ REGULACE

**Proměny toku řeky Opavy
a městského náhonu mezi
léty 1826 a 1876**

Topogr. von 25. Juni 1876

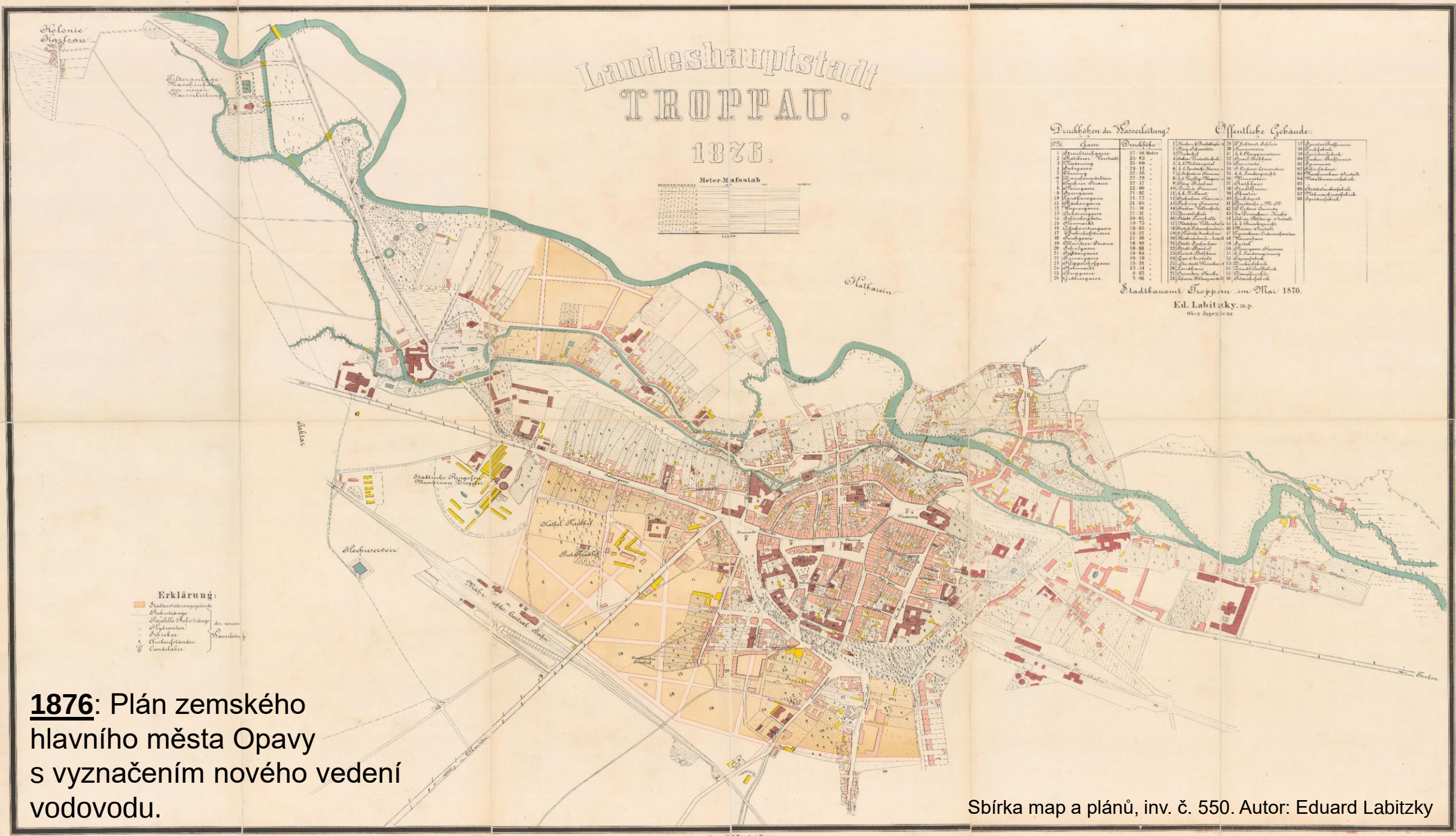
Nieder Ring

*Anton Rejlich
H. C. ...*

1826: Situační plán části města Opavy: Ratibořské předměstí, Černá ulice, Husí louka (Gänseau) a Kateřinky. Nahoře výřez.

Fond: Krajský úřad Opava, inv. č. 50. Autor: Anton Johann Englisch (1768-1838)

Landeshauptstadt TROPPAU. 1876.

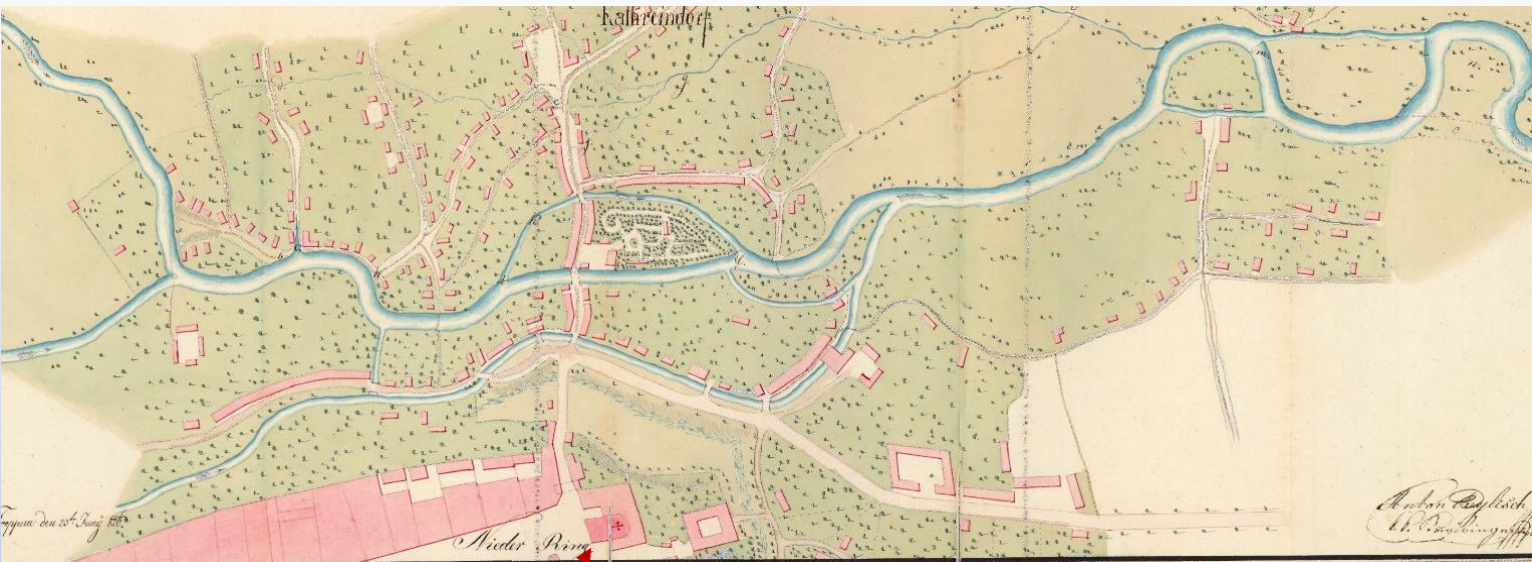
Erklärung:
— Stadterweiterungsgänge
— Rohrleitungen
— öffentliche Abfuhrung
— öffentliche Wasserleitung
— öffentliche Wasserleitung
— öffentliche Wasserleitung
— öffentliche Wasserleitung

Druckhöhen der Wasserleitung		Öffentliche Gebäude	
Nr.	Name	Druckhöhe	Öffentliche Gebäude
1	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	1. Stadterweiterungsgänge
2	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	2. Stadterweiterungsgänge
3	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	3. Stadterweiterungsgänge
4	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	4. Stadterweiterungsgänge
5	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	5. Stadterweiterungsgänge
6	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	6. Stadterweiterungsgänge
7	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	7. Stadterweiterungsgänge
8	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	8. Stadterweiterungsgänge
9	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	9. Stadterweiterungsgänge
10	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	10. Stadterweiterungsgänge
11	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	11. Stadterweiterungsgänge
12	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	12. Stadterweiterungsgänge
13	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	13. Stadterweiterungsgänge
14	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	14. Stadterweiterungsgänge
15	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	15. Stadterweiterungsgänge
16	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	16. Stadterweiterungsgänge
17	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	17. Stadterweiterungsgänge
18	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	18. Stadterweiterungsgänge
19	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	19. Stadterweiterungsgänge
20	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	20. Stadterweiterungsgänge
21	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	21. Stadterweiterungsgänge
22	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	22. Stadterweiterungsgänge
23	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	23. Stadterweiterungsgänge
24	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	24. Stadterweiterungsgänge
25	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	25. Stadterweiterungsgänge
26	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	26. Stadterweiterungsgänge
27	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	27. Stadterweiterungsgänge
28	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	28. Stadterweiterungsgänge
29	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	29. Stadterweiterungsgänge
30	Stadterweiterungsgänge	27.46 Meter	30. Stadterweiterungsgänge

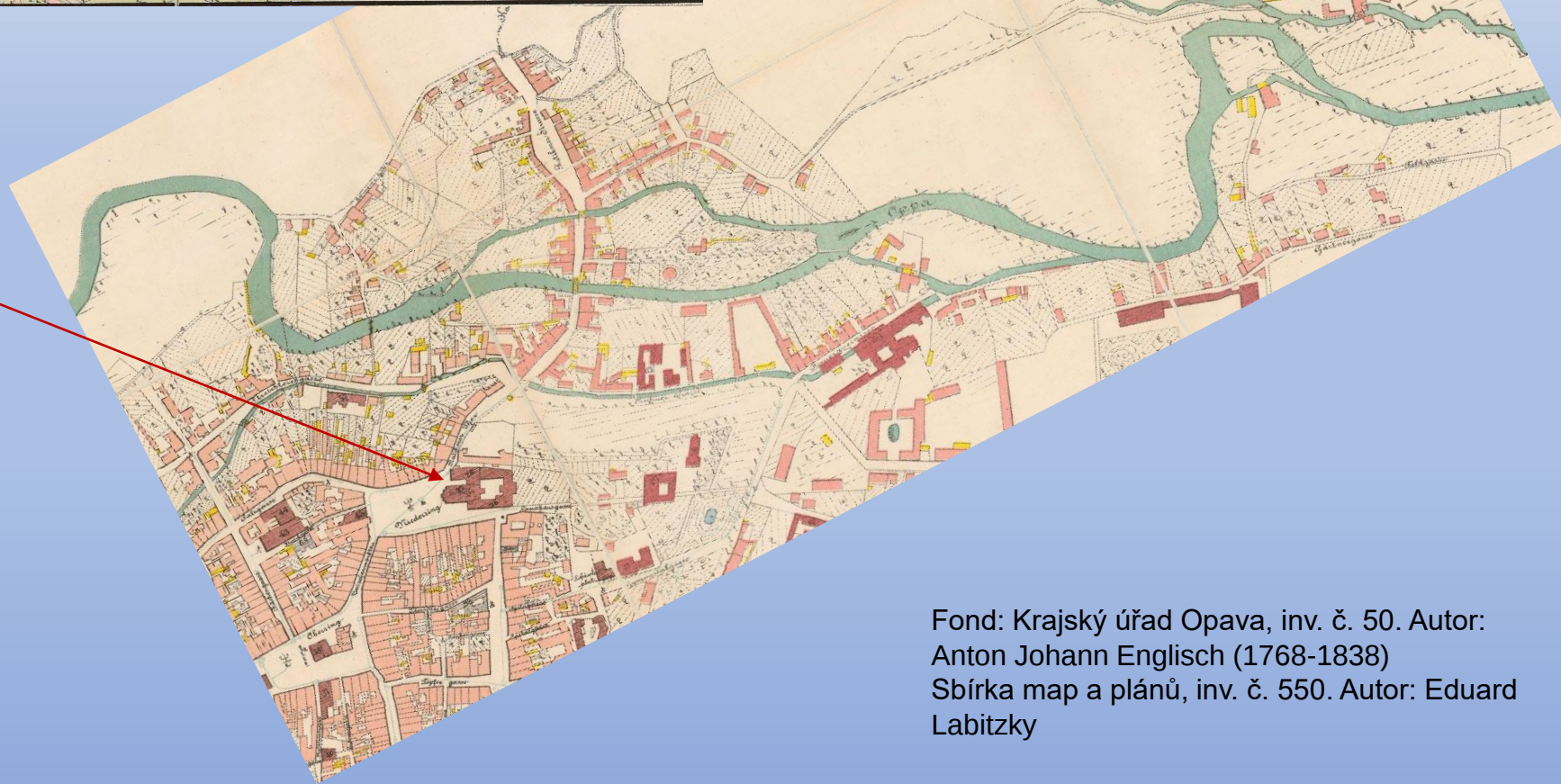
Stadtbaumeister Toppow in Mai 1876.
Ed. Labitzky, m.p.
Wien, August 1876.

1876: Plán zemského hlavního města Opavy s vyznačením nového vedení vodovodu.

**Srovnání podoby říčního koryta a
mlýnského náhonu zachyceného
na plánech z let 1826 a 1876**

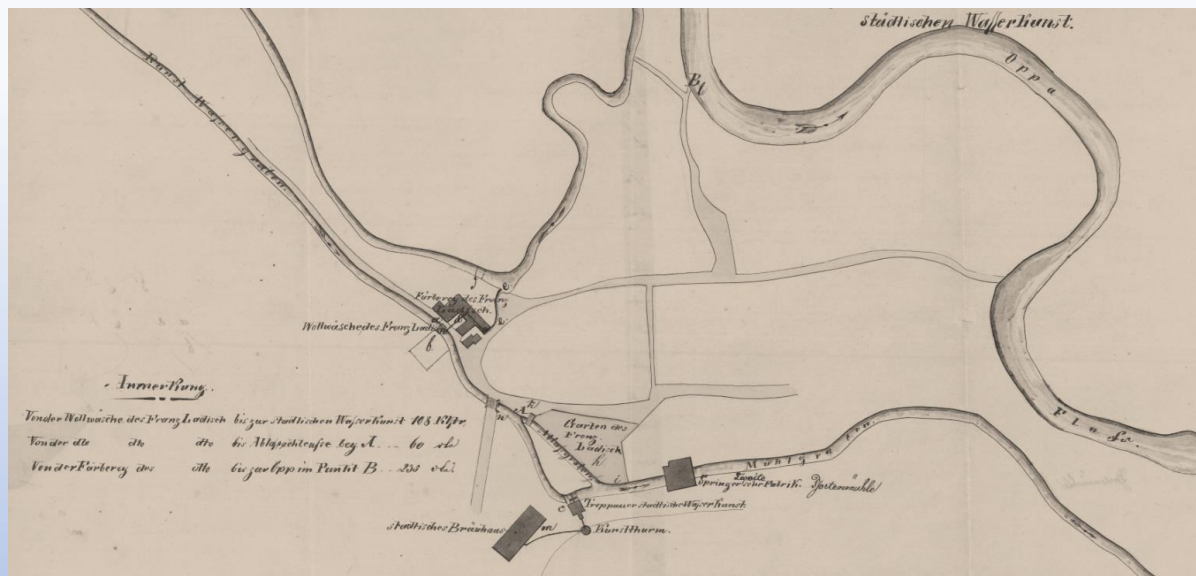
Hlavním orientačním bodem
je zde kostel sv. Vojtěcha na
Dolním náměstí.

Fond: Krajský úřad Opava, inv. č. 50. Autor:
Anton Johann Englisch (1768-1838)
Sbírka map a plánů, inv. č. 550. Autor: Eduard
Labitzky

Pohled z počátku 20. století na Pekařskou ulici a zdejší restauraci Na růžku, která stojí dodnes. Jak je vidět, protékalo tehdy hlavní koryto řeky Opavy daleko blíže k centru, než jak je tomu v současnosti.

OPAVSKÝ MLÝNSKÝ NÁHON – JEHO PODOBA A VYUŽITÍ V PRŮBĚHU ČASU

Situační plán městského náhonu z roku 1843 s vyznačením barvířství Františka Ladische a před ním stojící (dřevěné) valchy. Ve spodní části již zachycen městský pivovar, který též využíval vodu z městského náhonu (na jeho místě dnes OC Breda).

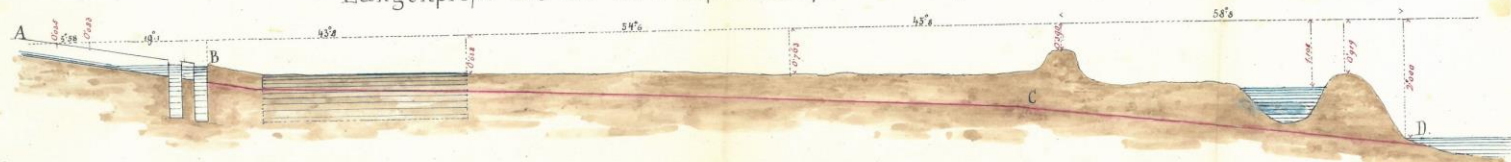

městský pivovar

SITUATIONSPLAN EINES THEILES DER JAKTARVORSTADT VON TROPPAU.

Längenprofil des aus der 1ten trop. R. Zuckerfabrik anzulegenden AbzugsKanales.

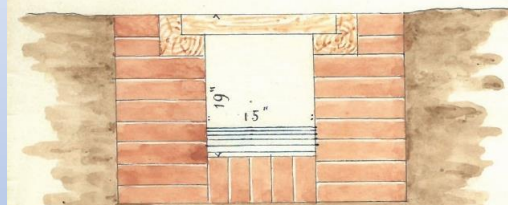
Gemauerter Kanal.

Kanalröhre.

Gemauerter Kanal.

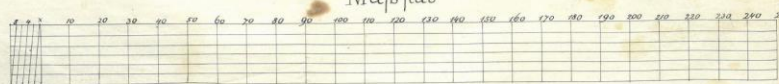

Nord

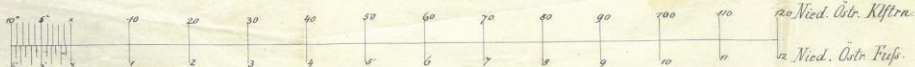
Maßstab

für die Situation

für die Längen

Höhen
des Längenprofils.

Zahl 2813.
K.K. schl. Landes-Bau-Direction,
Troppau am 24 December 1854.

K. Pražák

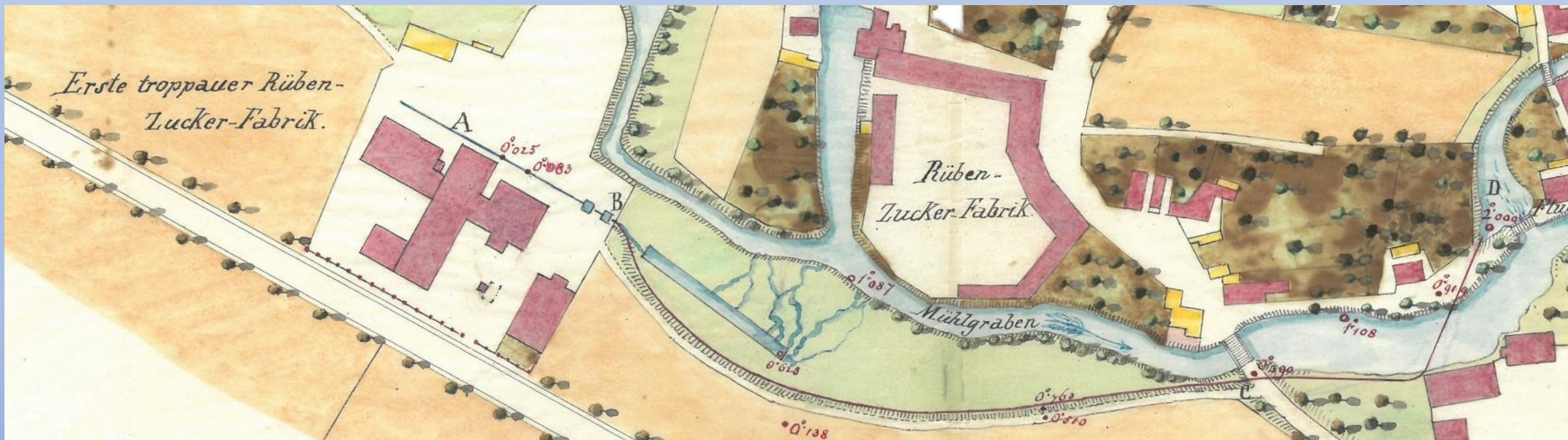
Plánek stavby
odtokové kanalizace
cukrovaru v Opavě na
dnešní Krnovské ulici
z 24. prosince 1854.

Fond: Zemská vláda slezská, inv.
č. 1477. Autor: Karl Pražák

Opavské cukrovary

U zrodu cukrovarnického podnikání v Opavě stál Josef Pohl (1796–1864), jenž patřil k průkopníkům tohoto nového oboru a v roce 1848 založil vůbec první cukrovar v Opavě, a to na tehdejší Říšské ulici č. 175 na Jaktařském předměstí (dnes Krnovská). Tento cukrovar byl v provozu až do požáru v roce 1875, poté už nebyla výroba obnovena. O třicet pět let později byla v areálu bývalého cukrovaru uvedena do provozu opavská mlékárna.

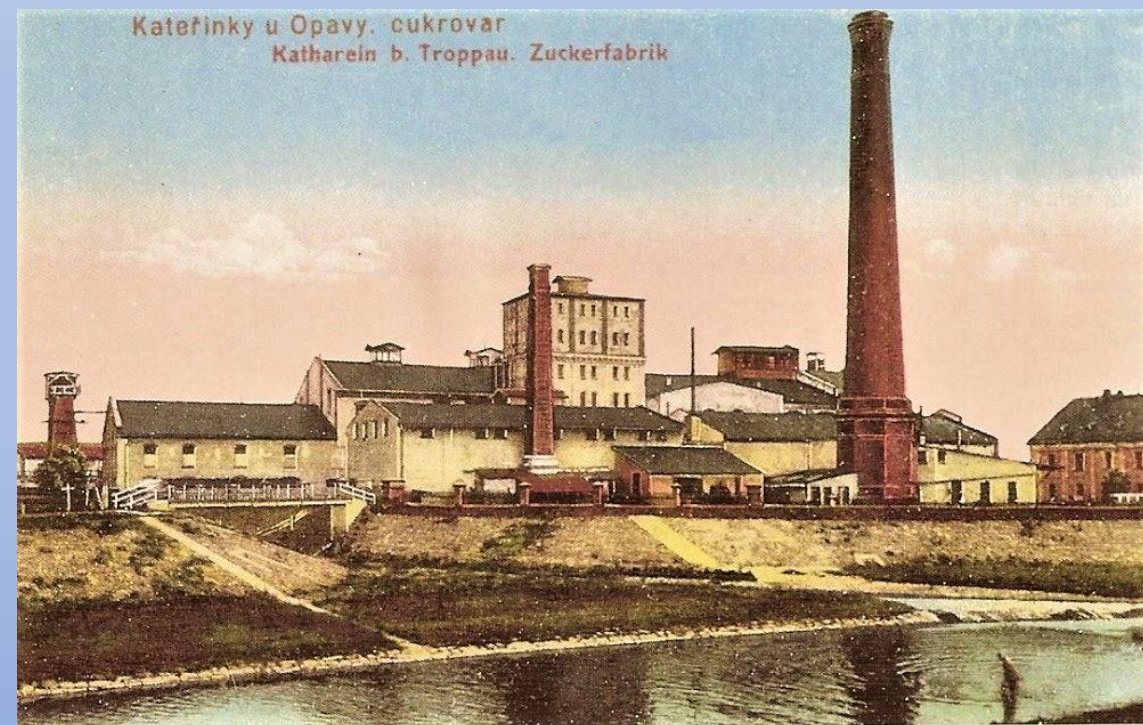
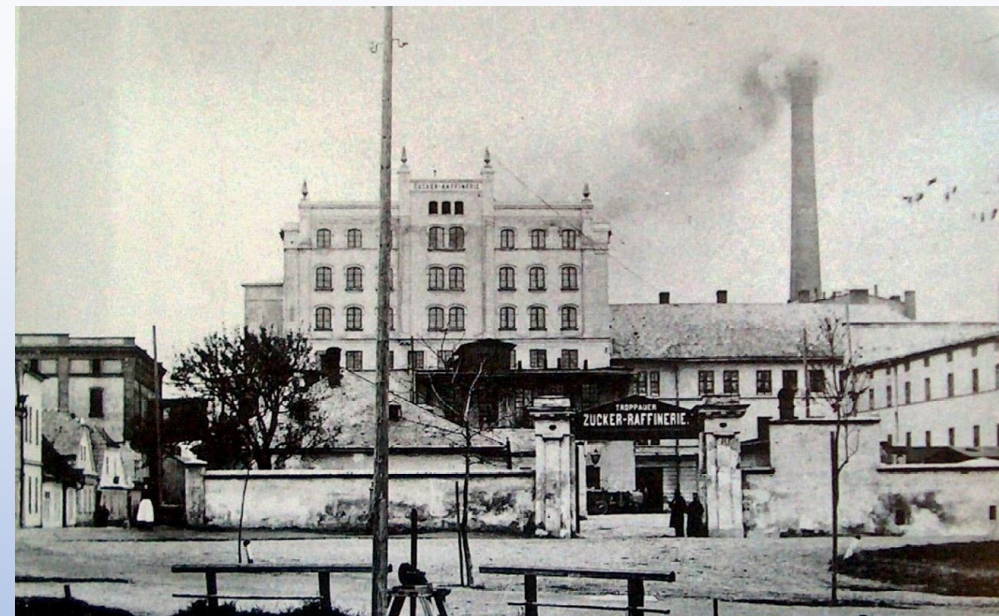
Nicméně již roku 1851 vznikl nedaleko další cukrovar. Podnikatel Anton Springer provozoval v parku od roku 1833 továrnu na výrobu sukna, kterou v roce nechal přestavět na cukrovar, jenž nesl označení „Cukrovar v parku“.

Josef Pohl stál rovněž u zrodu opavské rafinérie cukru na Zámeckém okruhu, která byla zahájila provoz rok před jeho smrtí (1863). Rafinérie byla po modernizaci v roce 1914 nejmodernějším podnikem svého druhu v celém Rakousku-Uhersku. Pod názvem „Troppauer Zuckerraffinerie A. G.“ fungovala až do roku 1942, kdy zanikla.

Největší cukrovar na Opavsku stával v Kateřinkách, avšak dnes na něj upomíná pouze název ulice. U jeho zrodu stál opět Josef Pohl spolu s Antonem Wilhelmem svob. pánem Krieg von Hochfelden, dvorským radou při zemské vládě slezské. Společně zakoupili pozemek zvaný Masařovec, kde byl postaven cukrovar, úředně zaprotokolovaný roku 1862. Pro dopravu suroviny byla v roce 1895 zřízena vlečka, vedoucí z opavského východního nádraží přes rafinérii na Zámeckém okruhu, Nákladní ulici a dále přes most do Kateřinek. Mezi obyvateli Opavy se tato vlečka netěšila velké oblibě a často byla označována za ostudu města. Ještě po druhé světové válce, kdy již ani jeden z opavských cukrovarů nefungoval, byla tato vlečka využívána pro dopravní účely.

Dne 18. dubna 1945 postihl cukrovar požár, který zřejmě založili sami Němci. V roce 1950 proběhla rozsáhlá demolice objektů a odklizení trosek, a to včetně vysokého komína cukrovaru. Tím se historie výroby cukru v Kateřinkách uzavírá.

Na výřezu z tzv. Labitzkého plánu Opavy z roku 1876 je vidět průběh náhonu podél Rybářské ulice k městskému pivovaru a dál k Nákladní ulici a Zámeckému okruhu.

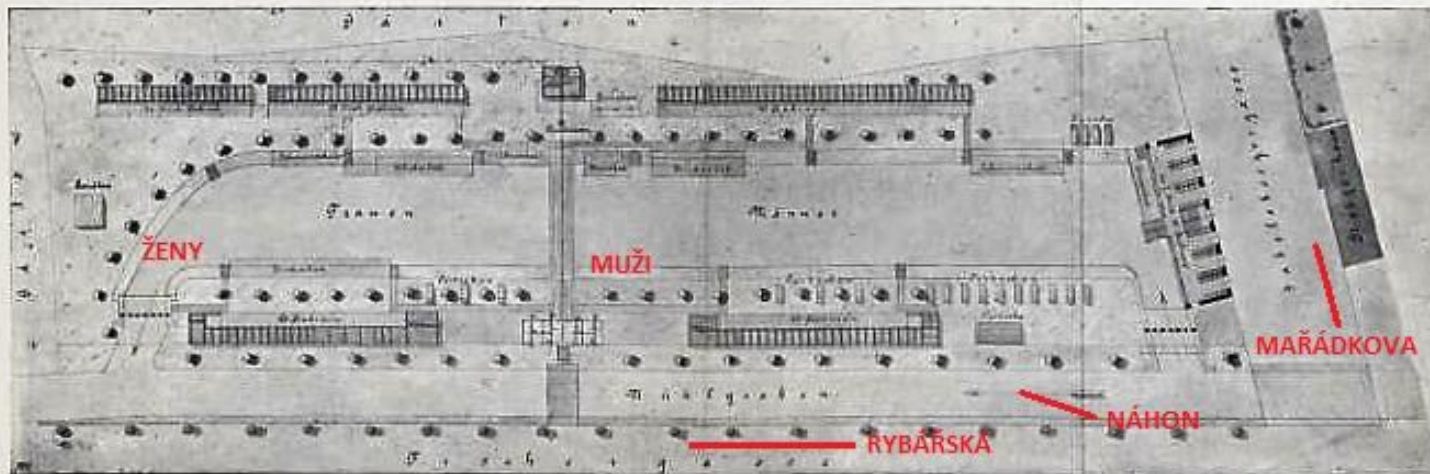

Städtische Bäder.

21m 1/2 ft.

Lageplan.

Voda z náhonu byla využívána i pro městské koupaliště, které bylo na Rybářské ulici otevřeno v roce 1896. Mělo oddělenou mužskou a ženskou část.

Vodní plocha byla využívána i pro trávení volného času na lodičkách.

Soudobá pohlednice zachycující plovárnu na Rybářské ulici.

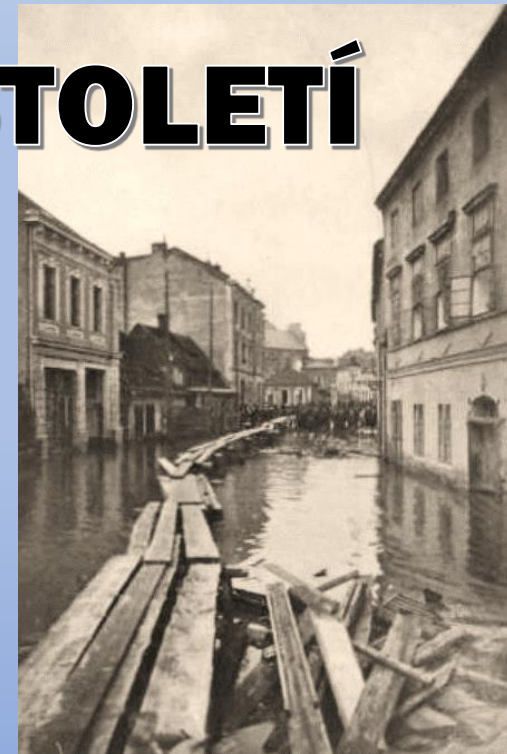
Fotografie z počátku 20. století zachycuje náhon na Nákladní ulici. V současnosti se v těchto místech nachází azylový dům.

Sbírka: F. Šenk

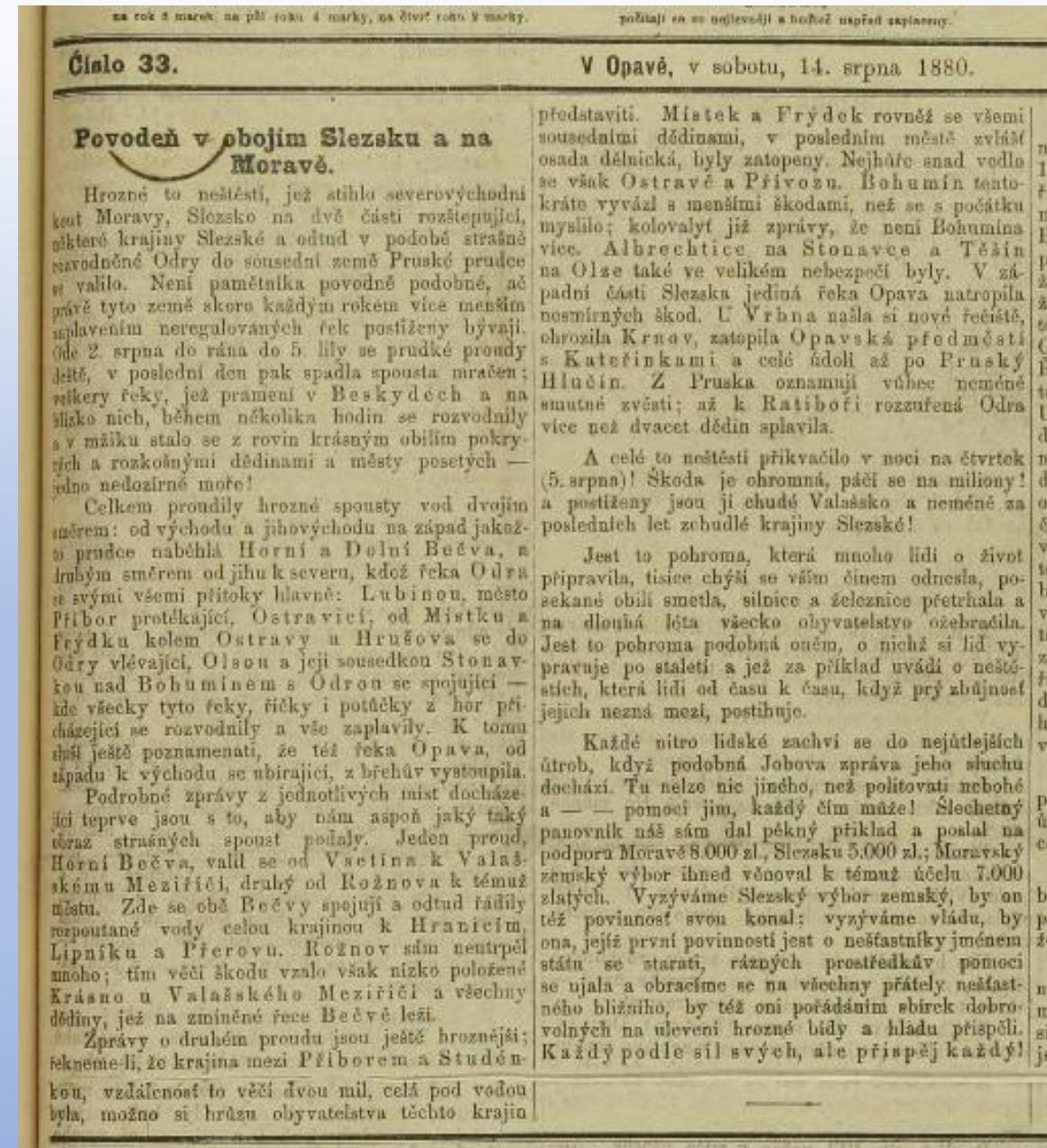

DOBRÝ SLUHA, ALE ŠPATNÝ PÁN – OPAVSKÉ POVODNĚ V 19. A 20. STOLETÍ

K historii povodní v Opavě

Vedle požárů a morových epidemií byla velká voda jednou z nejobávanějších pohrom. Opava byla ohrožována velkou vodou od počátku osídlení. Řeka poskytovala lidem dostatek vody, na druhé straně způsoboval nezkrocený vodní tok pravidelné záplavy a působil škody na majetku i na životech. Největší písemnými záznamy zachycená povodeň postihla Opavu a okolí v srpnu a září 1813. Velká voda přišla ve třech za sebou následujících vlnách. První postihla Opavu po pětidenním dešti v noci z 26. na 27. srpna 1813, kdy se řeka vylila z břehů a zatopila Kateřinky. Oblast až k Malým a Velkým Hošticím byla rovněž zatopena a vytvořilo se zde velké jezero. Druhá povodeň přišla 12. září 1813. Škody napáchala především ve stodolách, kam bylo právě uskladněno sklizené obilí. Třetí vlna prošla Opavou a Kateřinkami 18. září, tentokrát již bez větších škod. Nikdo naštěstí během tohoto povodňového roku neutonul. Další velká voda postihla Opavsko v září 1831, kdy hladina vystoupala jen 5 coulů (2,5 cm) pod rekordní hladinu z roku 1813. Druhá nejhorší povodeň 19. století zpustošila Opavsko a Ostravsko v roce 1880. O událostech bylo informováno v německém i českém tisku, takže průběh pohromy je poprvé zachycen takřka dokumentárním způsobem.

Zpráva z novin „Opavský týdeník“ o povodni v srpnu 1880.

Velká povodeň postihla celé Slezsko v létě 1903. Od 4. července celý týden pršelo, hladina řeky Opavy kulminovala 10. července 1903. Po tři dny byla zaplavena více než polovina Kateřinek, asi 100 rodin se ocitlo bez přístřeší. Pruská část za Kateřinkami byla zcela nepřístupná, pod vodou bylo celé území od Opavy až po Svinov. Z tohoto roku se dochovaly i fotografie.

Snímky povodně v roce 1903, jež těžce postihla především Kateřinky.

Československé zemědělské muzeum Opava, inv. č. 42, karton 9.

Záběry z povodní byly oblíbeným motivem i pro vydavatele pohlednic – povodeň 1903; vydal K. Miliczek, jehož papírnictví sídlilo na Dolním náměstí.

Troppau: Hochwasser
Verlag von Karl Miliczek Troppau

Bäckengasse

Křižovatka Nákladní a Pekařské.

Hochwasser.

Ratiborer Straffe.

Silné povodně postihly Opavsko i roku 1937 a ve válečném roce 1940. V paměti dnešních obyvatel Opavska i Hlučínska pak zůstávají povodně ze druhé poloviny 20. století.

Povodeň 1940.

Černá ulice v Kateřinkách.

Rozvodněná Opava, v pozadí dnešní ZŠ Ilji Hurníka.

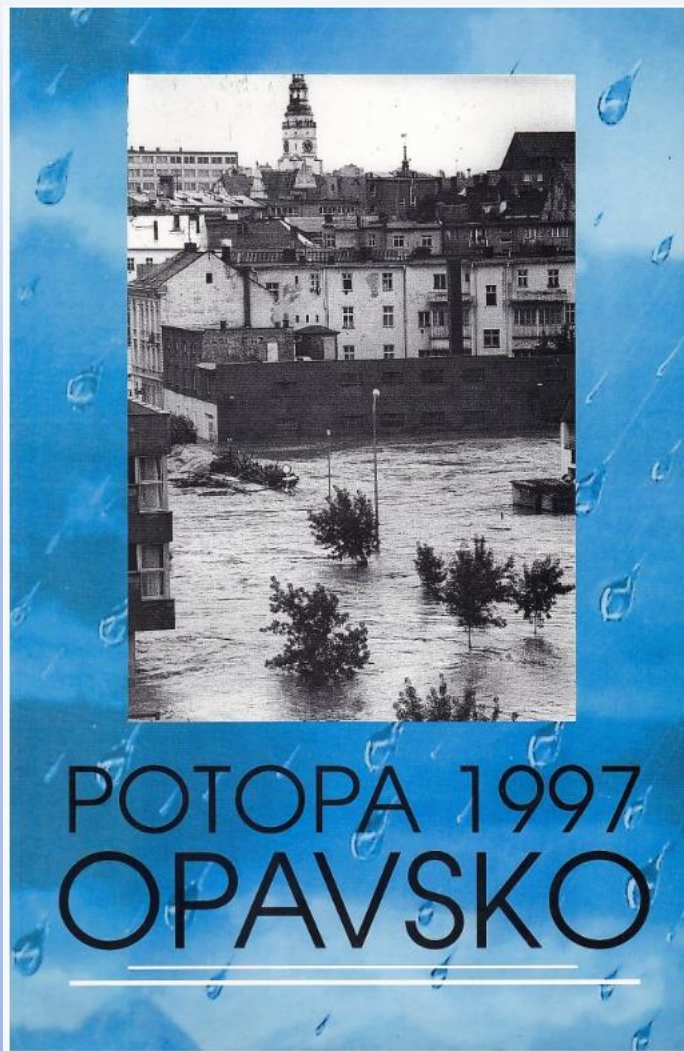
V srpnu 1977 postihla Opavsko velká voda dokonce dvakrát. Řeka Opava měla 2. srpna ve 13 hodin vodočet na Polní ulici 245 cm. Následujícího dne v 11:30 dosáhla hladina již 364 cm. Byly zaplaveny celé Držkovice a spojení této obce s okolím zajišťovaly pouze traktory a hasiči na nafukovacích člunech. Voda rovněž zatopila jižní část Malých Hoštic, kde též pomáhal zdejší sbor dobrovolných hasičů. Krátce před půlnocí voda strhla vodu lávku na Kolofíkově nábřeží u učiliště Ostroj (dnes Střední škola technická).

Po dvou týdnech přišla ještě horší povodeň, která zasáhla i povodí řeky Moravice, a to po rychlém naplnění přehrady Kružberk, která dosud zadržovala velký nápor vody. V pondělí 22. srpna 1977 byly zatopeny Zlatníky, nejvíce tentokrát povodeň zasáhla Kylešovice. Následujícího dne se neustále zvyšovala hladina řeky Opavy v Opavě, v Malých Hošticích a v Komárově. K poklesu došlo až 25. a 26. srpna 1977. Povodně nedávných desetiletí, především záplavy z července 1997, jsou zdokumentovány i na videozáběrech amatérů, které jsou k nalezení na internetu. Po provedení protipovodňových opatření v uplynulých desetiletích se v současné době stávají větším nebezpečím přívalové deště.

Úprava koryta řeky u Kolofíkova nábřeží v 60. letech 20. století.

Ukázky souhrnných publikací věnujících se tématu řeky Opavy

Potopa 1997 Opavsko. Opava : Magistrát města, 1997, 103 s.

Opava a její řeka : Fotografie a pohlednice do roku 1945, Opava : Lukáš Horký – Surbanz, 2019, 274 s.